

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

4/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Курбанова Земфира Ибрагимовна
КАРАКАЛПАКСКАЯ ЖЕНЩИНА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИЙ
КАРАКАЛПАКСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА 10-18

Норов Шухрат Сувонович
УЧАСТИЕ МОЛОДЁЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА 19-25

Холхужаева Юлдуз Уралбоевна
XIX АСР ИККИНЧИ ЯРМИ XX АСРЛАРДА САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КАТТАҚЎРҒОН
БЎЛИМИ АҲОЛИСИННИНГ ТОИФАЛАРИ ВА МИЛЛАТЛАРИ ТАРКИБИ..... 26-31

Ochilova Oydinoy Rahmiddinovna
O'RTA OSIYODA XONLIKLAR DAVRIDA TIBBIYOTNING RIVOJLANISHI 32-35

Ergashev Mavlon Eshniyozovich
CHAG'ANIYONDA HUNARMANDCHILIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 36-40

Ollomuradov Nurali Yoqub o'g'li
SHAHAR AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTIDAGI O'ZGARISHLAR VA MUAMMOLAR TAHLILI (XX
ASRNING 70-80 YILLARI O'ZBEKISTONNING JANUBIY VILOYATLAR MISOLIDA) 41-44

Baxriddinov Odiljon Jamshid o'g'li
MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY
TADBIRKORLIKNING VUJUDGA KELISHI VA UNING YOSHLAR HAYOTIDA TUTGAN
O'RNI 45-50

Arslonbekov Nursulton Azizbek o'g'li
ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLUKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI
SAFARI VA UNING NATIJALARI 51-55

Нурметова Фазилат Илхомовна
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН-КОРЕЯ РЕСПУБЛИКАСИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ЯНГИ
БОСҚИЧИ..... 56-61

Рахманова Мавлуда Эркин қизи
ЎЗБЕКИСТОН ССРГА МАЖБУРИЙ КЎЧИРИЛГАН ХАЛҚЛАРНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН
УРУШИДАН КЕЙИНГИ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ ҲАЁТИ ТАРИХИ..... 62-66

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich
HISOB SIYOSATI AUDITI NATIJALARINI UMUMLASHTIRISH VA BAHOLASH
TARTIBI 67-71

Исманов Иброхим Набиевич
ИСЛОМИЙ МОЛИЯГА МУВОФИҚ БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ: МУАММОЛАР ВА
ИМКОНИАТЛАР..... 72-81

Murtozayev Sardorbek Abdijalil o'g'li

О'ЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЙОТИГА ТО'Г'РИДАН-ТО'Г'РИ ХОРИЙИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЈАЛБ ҚИЛИШНИНГ НУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУТСИОНАЛ АСОСЛАРИ 82-88

Умаров Абдувахоб Турсунович

ЎДУДЛАРИНИ БАҚҚАРОР РИВОЖЛАНТИРИШ ДАСТАҚЛАРИ ВА УЛАРДАН
ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 89-97

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Jumaniyozova Sabohat Bekturdiyevna

АНТРОП ТАМОЙИЛ НАҚИДАГИ FАLSAFIY QARASHLARINING DINAMIKASI 98-102

Majitov Maxmud

МА'НАВИЙ ТАРБИЯНИНГ МА'РИФАТЛИ ШАХС РИВОЖИДАГИ О'РНИ 103-108

Xamrayev Sardorbek Sharafutdinovich

ВАРҚАРОР ЕКОТУРИЗМНИ ЯРАТИШДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА ТАБИАТ
БИРЛАШИШИНИНГ ИЖТИМОИЙ-FАLSAFIY ИЖАТЛАРИ 109-112

Vaxobova Dilfuza Roziqovna

АБУ АБДУЛЛОХ РУДАКИЙНИНГ АДАБИЙ – МА'НАВИЙ МЕРОСИ Г'АРБ ОЛИМЛАРИ ТОМОНИДАН
О'РГАНИЛИШИ 113-119

Karimov Ulmasbek

ТАДБИРКОРЛИК FAOLIYATI VA TADBIRKORLIK MADANIYATINI
ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ FАLSAFIY ИЖАТЛАРИ 120-125

Matnazarova Muhayyo, Aripova Nasiba

ЕТНИК-БАГ'РИКЕНГЛИК-МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
АСОСИЙ МЕХАНИЗМИ СИФАТИДА 126-130

G'ulomov Obid G'ayratovich

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА - YOSHLAR МА'НАВИЯТИГА ТА'СИР
ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР 131-134

Яздонов Зиқирилло Шуқуриллович

МОВАРОУННАЎР ВА ХУРОСОҢДА СЎФИЙЛИК АНЪАНАЛАРИНИНГ
БОҒЛИҚИЛИГИ ВА ЎЗАРО ТАЪСИРИ 135-139

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Boboraimova Maftuna Asatullo qizi

ХИТОЙ ВА ИНГЛИЗ ТИЛИДА НУРМАТ КАТЕГОРИЯСИНИ ИФОДАЛОВЧИ "МУРОЖААТ"
ЛЕКСЕМАСИНИНГ ҚО'ЛЛАНИШИ 140-146

Xursanov Nurislom Iskandarovich

ДРАМАЛАРДА МЕТОФОРЛАРНИНГ СОТСИАЛ ХОСЛАНИШИ (ИНГЛИЗ ВА О'ЗБЕК ТИЛЛАРИ
МИСОЛИДА) 147-151

Atadjanova Sevara Bekmurotovna

САҶОНАТНОМА ЈАНРИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ТАРАҚҚИЙОТИ 152-160

Каюмова Нодира Карим кизи

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В РЕЧИ СОВРЕМЕННОГО ЧЕЛОВЕКА ... 161-166

<i>Мукумов Махмуд Худайбердиевич</i> ИЛМИЙ МАТНЛАРНИНГ ЛИНГВИСТИК ВА ЭКСТРАЛИНГВИСТИК ОМИЛЛАРИ	167-171
<i>Нарзуллаева Мафтуна Одилбек кизи, Юсупова Шохсанам Мирзали кизи, Иссагуллаева Феруза Ражабовна</i> ВОПРОСЫ ТИПОЛОГИИ И ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ БЫТОВОЙ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКОВ)	172-176
<i>Mirobidova Nilufar Murodjon qizi</i> O‘ZBEK AYOLLAR NUTQIDA KONNOTATIV MA‘NONING IFODALANISHI	177-180
<i>Murtazayeva Xadicha Nuriddinovna</i> TIBBIY TERMINOLOGIYANING YASALISH XUSUSIYATLARI	181-185
<i>Камбарова Маржан Адил қизи</i> АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ИХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ В АНГЛИЙСКОМ, РУССКОМ, УЗБЕКСКОМ, КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ	186-191
<i>Nizomova Iroda</i> INGLIZ VA O‘ZBEK NASRIDA “O‘GAY ONA” OBRAZINING BADIY TASVIRI	192-197
<i>Mamanazarova Gulhayo Ilhamjanovna</i> METODOLIK KELAJAKLAR: KOGNITIV STILISTIKANI BOG‘LASH	198-203
<i>Sobirova Zarnigor Rahimovna</i> “DIALEKT” VA “DIALEKTIZM” TUSHUNCHASI: INGLIZ DIALEKTLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI	204-209
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Jurayev Sherzod Yuldashevich</i> DAVLAT BOSHQARUVI VA DAVLAT XIZMATINI RAQAMLASHTIRISHNING MOHIYATI VA UNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI HORIJIIY TAJRIBA MISOLIDA	210-213
<i>Ражабов Нариман Шарифбаевич</i> БИОЛОГИК РЕСУРСЛАРНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА ЭКОЛОГИК МЕЪЁРЛАШНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ	214-219
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o‘g‘li</i> ATOM ENERGIYASIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK-HUQUQIY MUAMMOLARI ...	220-229
<i>Когамова Асель Шукирбавна</i> ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ	230-235
<i>Qilichova Munira Azimjon qizi</i> ISLOM MOLIYASI TALABLARI ASOSIDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISH SHARTNOMALARINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI	236-247
<i>Панабергенова Жамиля</i> ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ.....	248-254
<i>Qurbonov Doniyorbek Davlat o‘g‘li</i> KONSTITUTSIYA VA QONUNNING USTIVORLIGI – HUQUQIY DAVLATNING ASOSIY BELGISI	255-259
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	

<i>Axmedov Akmal Yusufovich, Sherqo'ziyeva Zarnigor</i> BO'LAJAK PSIXOLOGLARNING O'QUV FAOLIYATIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	260-264
<i>Ibragimova Xurshida Xusanbayevna</i> IJTIMOIY ADAPTATSIYA PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA	265-269
<i>To'lanova Mahliyo Murotali qizi</i> BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY DEFORMARSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK USULLARI	270-274
<i>Qurbonova Nozima</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARINING BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARIDA TARG'IBOTCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	275-280
<i>Abdullayeva Bahriniso Baxtiyorovna</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHILARINI SPORT MURABBIY ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH TEXNOLOGIYALARI	281-287
<i>Esanova Gulchehra</i> FUTBOLDA TAYYORGARLIK JARAYONINI BOSHQARISH VA TESTLAR YORDAMIDA JISMONIY SIFATLARNI BAHOLASH MASALALARI	288-292
<i>Qurbonmurodov Egamberdi</i> YOSH BASKETBOLCHILARNI KOMPLEKS TAYYORLASH	293-298
<i>Erkinova Lutfiya Qudratovna</i> LOYIHA METODI AN'ANAVIY USULLARGA TO'LDIRUVCHI SIFATIDA.....	299-303
<i>Sanoyev Gaybullo Abduraxmonovich</i> AJDODLAR MEROSINI O'RGANISH JARAYONIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING SAVODXONLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	304-310
<i>Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA TEXNOLOGIYALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA O'QITUVCHINING KASBIY MAHORATI	311-315
<i>Babayev Anvar Axmedovich</i> FUTBOLCHILARNING STRATEGIK VA TAKTIK TAYYORGARLIGI: ENG YUQORI SAMARADORLIKKA INTILISH	316-320
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> РОЛЬ ГУМАННО-ЛИЧНОСТНОЙ ПЕДАГОГИКИ Ш.А.МОНАШВИЛИ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ УЧАЩЕГОСЯ	321-327
<i>Омонов Даврон Алишерович</i> ВИДЫ УДАРОВ НОГАМИ В КИКБОКСИНГЕ	328-333
<i>Kayimova Nargiza</i> THE IMPORTANCE OF USING LITERATURE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE	334-338
<i>Ismoilov Erkin Mengnimurotovich</i> O'SMIRLIK DAVRIDA INTELLEKTUAL VA EMOTSIONAL RIVOJLANISHNING XUSUSIYATLARI	339-343

Received: 05 June 2024
Accepted: 15 June 2024
Published: 25 June 2024

Article / Original Paper

MANAGEMENT OF THE PREPARATION PROCESS IN FOOTBALL AND ASSESSMENT OF PHYSICAL QUALITIES USING TESTS ISSUES

Esanova Gulchehra

Teacher of the Department “Physical Culture and Methodology” of Termiz State Pedagogical Institute
E-mail: gulchehraesanova05@gmail.com

Abstract. This article discusses the issues of managing the training process in football and assessing physical qualities using tests. The effectiveness of managing the process of long-term sports training aimed at training highly qualified athletes is directly related to the issues of pedagogical control and assessment of the level of training with the help of appropriate tests.

Key words: Young players, technical and tactical preparation, training period, speed, endurance, dexterity, agility.

FUTBOLDA TAYYORGARLIK JARAYONINI BOSHQARISH VA TESTLAR YORDAMIDA JISMONIY SIFATLARNI BAHOLASH MASALALARI

Esanova Gulchehra

Termiz davlat pedagogika institute, Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada futbolda tayyorgarlik jarayonini boshqarish va testlar yordamida jismoniy sifatlarni baholash masalalari muhokama qilingan. Zero, yuqori malakali sportchilarni tayyorlashga qaratilgan uzoq muddatli sport mashg‘ulotlari jarayonini boshqarish samaradorligi bevosita pedagogik nazorat, tayyorgarlik darajasini tegishli testlar yordamida baholash masalalari bilan bog‘liq.

Kalit so‘zlar: Yosh o‘yinchi, texnik-taktik tayyorgarlik, mashg‘ulot davri, tezkorlik, chidamlilik, epcillik, chaqqonlik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI4Y2024N47>

Kirish. Yangilanayotgan O‘zbekistonda jismoniy tarbiya sport sohasini rivojlantirishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. So‘nggi yillarda sohani sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish borasida bir qator qonun va hujjatlar qabul qilinmoqda. Jumladan, 2018-yil 5-martda O‘zbekiston Respubikasi Prezidentining “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni, 2017-yil 16-iyundagi “Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, shuningdek 2018-yil 16-martdagi “Futbolni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respubikasi Prezidentining qarori qabul qilinishi soha rivoji uchun huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Ayniqsa keyingi yillarda futbolni ommalashtirish, yoshlar o'rtasida ushbu sport turiga qiziqishni rovojlantirish, soihaga malakali pedagogik texnologiyalarni joriy etish kun tartibiga ko'tarildi. Bu jarayonni sifatli va samarali tashkil etish pedagogik nazoratni uslubiy-texnologik jihatlardan to'g'ri olib borish, muayyan sport turining xususiyatlariga mos testlarni tanlash, ulardan to'g'ri foydalanish, olingan natijalarni to'g'ri hisoblash va xolisona baholashga asoslanadi. Bu borada tayyorgarlik jarayonida boshqaruvni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun tayyorgarlik jarayonini boshqarish uch bosqichdan iborat:

- boshqaruv obyekti va obyekt ishlayotgan muhit haqida ma'lumot to'plash;
- to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish;
- qaror qabul qilish va rejalashtirish.

O'yin davomidagi oqilona va shaxsiy yo'nalishni hisobga olgan holda, yosh futbolchilarning texnik-taktik tayyorgarligini oshirish, sog'lig'ini mustahkamlash maqsadida o'yin natijalaridan foydalanish samaradorligini isbotlash maqsadga muvofiqdir. Ushbu maqsadlarni amalga oshirish uchun esa quyidagi vazifalarni amalga oshirish lozim:

1. Yosh futbolchilarning jismoniy tayyorgarligini baholash uchun maxsus testlarni qabul qilish. Ularning jismoniy va taktik tayyorgarligini ilmiy va amaliy jihatdan baholash, jismoniy kuchini, chidamliligini, tezliligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish;

2. Yosh o'yinchilarning boshlang'ich mashg'ulot davridagi jismoniy mahorat ko'rsatkichlarini tekshirish;

3. Yosh futbolchilarni mashg'ulotlarda texnika va taktikasini o'rgatish bo'yicha mashqlar o'tkazish hamda murabbiy ko'rsatmalarini har tomonlama tahlil qilish. [1]

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Maqolada maxsus ilmiy-metodik adabiyotlarning nazariy tahlili, anketa, pedagogik kuzatish, matematik statistika usullaridan foydalanildi. Mavzu bo'yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, tadqiqotlar olib borilganda yosh futbolchilarning harakat sifatini oshirishga qaratilgan uslublar yetishmayotgani kuzatildi. Xususan, shu yo'l bilan milliy harakatli o'yinlarning tanlab olinishi va amalga oshirilishini yangilik sifatida ko'rsatishimiz mumkin. Tadqiqot davomida yosh futbolchilarning harakat sifatlarini rivojlantirish asoslari aniqlandi. Mashg'ulotlar davomida yosh o'yinchilarning harakat sifatlarini rivojlantirish uchun harakatli o'yinlardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Futbolda tayyorgarlik jarayonini boshqarish va testlar yordamida jismoniy sifatlarni baholashda murabbiy quyidagi turdagi vaziyatlarni hisobga olishi kerak: barqaror, joriy va tez. [2]

Barqaror holat nisbatan uzoq vaqt davomida saqlanadi – bu bir necha oygacha davom etishi mumkin. Masalan, ko'plab mashg'ulotlar davomida shakllangan sport formasi shunday holatda saqlanadi. Barqaror holatni ifodalovchi ko'rsatkichlar o'quv jarayonining istiqbolini rejalashtirish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Hozirgi holat - mashg'ulotlar seriyasini tugatgan sportchining holati hisoblanadi. Bu vaqtda yuz beradigan o'zgarishlarning chuqurligi va tabiati hozirgi holatni ifodalaydi va keyinchalik mashg'ulotni batafsil rejalashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Tez holat - sportchi tanasining bir qator mashqlarni bajargandan so'ng kiradigan holati hisoblanadi. Bular bitta mashq yoki bitta mashg'ulot paytida yuzaga keladigan tanadagi o'zgarishlar hisoblanadi. [3]

Bo'linishning ma'nosi shundaki, ularning har biri tahlil qilish uchun o'z nazorat mashqlarini talab qiladi. Shuning uchun uch turdagi vaziyatlarni baholash uchun amalda uchta nazorat turini qo'llash tavsiya etiladi: bosqichli, joriy va tezkor boshqaruv.

Bular orasida bosqichni nazorat qilish eng muhimidir. Bosqichli nazorat testlar yordamida amalga oshiriladi. Test - bu shaxsning aqliy rivojlanishini, irodasini, harakat qobiliyatlarini va boshqa jihatlarini aniqlash uchun qo'llaniladigan standart shakldagi (og'zaki, rasm yoki jismoniy mashqlar shaklida ifodalangan) topshiriq shaklidir. Ammo har bir nazorat mashqlari ham sinov hisoblanmaydi. Har qanday nazorat mashqlari kamida ikkita talabga javob berishi kerak: birinchidan, u ishonchli bo'lishi kerak. Ishonchlilik test natijalarining takrorlanuvchanlik darajasi bilan belgilanadi, ya'ni o'yinchilarning normalar bo'yicha natijalari takroriy o'lchovlarda bir xil bo'lishi kerak, shunda test ishonchli deb hisoblanadi. Ikkinchidan, testning eng muhim xususiyati informativlikdir. Bu shuni anglatadiki, har bir maxsus test biz o'lchamoqchi bo'lgan sifatni aniq o'lchashi kerak. Misol uchun, agar biz o'yinchining tezligini baholash uchun testdan foydalansak, test kuch yoki chidamlilikni emas, balki tezlikni o'lchashiga ishonch hosil qilishimiz kerak. [4]

Har qanday testning informativligi va ishonchliligi tekshirilishi kerak. Agar test bunday tekshiruvdan o'tmagan bo'lsa, unda test natijalari bizga hech qanday ma'lumot bera olmaydi. Bundan tashqari, biz noto'g'ri ma'lumotlarga ega bo'lishimiz mumkin, chunki o'lchash kerak bo'lgan o'yinchi sifatidan boshqa har qanday narsani baholash mumkin. 100 metr masofani bosib o'tish uchun ketadigan vaqtdan kelib chiqib, futbolchining tezlik imkoniyatlari haqida xulosa chiqarish mumkin. Lekin musobaqa davomida o'yinchilarning harakat faolligini kuzatish ular 8 m dan 40-30 m gacha tebranish va tezlanishlarni bajarishlarini ko'rsatadi. Bu shuni anglatadiki, o'yinchiga 8, 10, 15, 20, 30 m masofalarda yaxshi tezlik kerak. 100 metrlik yugurish vaqti tezlikka chidamlilik haqida ko'proq ma'lumot beradi.

Sinovning ishonchliligini takroriylik koeffitsientini hisoblash orqali raqamli texnologiyalar vositasida aniqlash mumkin. Bunday holda, birinchi ustundagi birinchi urinish yaxshiroqdir, bir vaqtning o'zida ham masofani, ham aniqlikni talab qiladigan testlardan foydalanish kerak. [5]

Tepish testi o'ng va chap oyoq bilan amalga oshiriladi. Bir joyda turgan to'pga zarbalar beriladi, yo'lakning kengligi 5 m. Yo'lakning kengligi ustunlar va bayroqlar bilan belgilanadi.

Shuningdek, tayyorgarlik jarayonini boshqarishda chaqqonlik muhim sifatlardan hisoblanadi. Zero, chaqqonlik boshqarish uchun eng qiyin harakat sifatidir. Bunday vaziyatning asosiy sababi uning o'lchovidir. Ulardan asosiylari:

1. Harakat vazifasini muvofiqlashtirish murakkabligi.
2. Vazifani aniq bajarish.
3. Vazifani tez bajarish.

Bundan tashqari, chaqqonlik o'lchovlari diqqatni taqsimlash va o'zgartirish qobiliyatini o'z ichiga olishi mumkin (bu ko'rish analizatorlarining ishlashiga bog'liq). Bu periferik ko'rish bilan bir xil holat hisoblanadi. Chiziq ko'rish keskinligi va chuqurligini bildiradi. Masalan, o'yin vaziyatlarida taktik vazifalarni hal qilish periferik ko'rish kengligiga, texnik harakatlarni bajarish esa ko'rish keskinligiga bog'liq.

Nazorat mashqlarini tanlashda yuqorida qayd etilgan barcha o'lchamlarni bir vaqtning o'zida baholash kerakligini hisobga olsak, bu juda qiyin ekanligi aniq ko'rinadi. Shu bilan bir qatorda, yosh futbolchilarning jismoniy va taktik tayyorgarligida quyidagi jihatlariga etibor

qaratish lozim: yosh futbolchilarga nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki taktika tushunchasini ham yoshligidan o'rgatish kerak.

Mashg'ulotlarda umumiy jismoniy tayyorgarlikni oshirish sportchining umumiy tayyorgarligini, tanlagan sport turiga xos bo'lmagan, lekin sport faoliyatida muvaffaqiyatga erishishga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadigan har tomonlama jismoniy qobiliyatlarini tarbiyalashga mo'ljallangan. Futbolchining jismoniy tayyorgarligi sport mashg'ulotlarining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Bu ularning jismoniy sifatlarini - kuch, chidamlilik, moslashuvchanlik, tezkorlik, chaqqonlikni rivojlantirishga qaratilgan jarayondir. [6]

Har bir futbolchining umumiy jismoniy tayyorgarligi yuqori natijalarga erishishning poydevori hisoblanadi. U o'yinchi organizmini har tomonlama barkamol rivojlantirish, uning funksional imkoniyatlarini oshirish, jismoniy sifatlarini rivojlantirish, salomatlik darajasini oshirish, kuchli mashg'ulotlar va raqobatbardosh yuklamalar vaqtida faol dam olishdan to'g'ri foydalanish kabi vazifalarni hal qilishni ta'minlaydi. Ya'ni umumiy jismoniy tayyorgarlik maxsus tayyorgarlik uchun zamin yaratadi. Shuningdek, tanlagan sport turi bo'yicha mukammallikka erishish uchun zarur shart-sharoit sifatida kuch-quvvat, tezkorlik, chidamlilik, epchillik, chaqqonlikni har tomonlama rivojlantirishga imkon beradi. [2]

Yosh sportchilarni tayyorlashda harakat funksiyasining ikki o'zaro bog'liq tomoniga alohida e'tibor beriladi:

- sportchini texnik-taktik mahoratga o'rgatish va ularni takomillashtirish;
- sportchining jismoniy sifatlarini tanlagan sport turining xususiyatiga mos ravishda tarbiyalash.

Masalaga shu tarzda yondashish oddiy odamning (shu jumladan sportchining) salomatligini shakllantirish nuqtai nazaridan maqsadga muvofiqdir. Albatta, bu "katta" sportda ham zarur. Biroq, bunday amaliyot va unga asoslangan mashg'ulot usuli malakali sportchilarni tayyorlash va yuqori musobaqa natijalariga erishish samaradorligini pasaytirishi mumkin. [4]

Xulosa. Har bir sport turi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lganligi sababli, bir sport turida chidamlilik sifati yetakchi rol o'ynaydi yoki uchinchi sport turida moslashuvchanlik sifati birinchi darajali ahamiyatga ega. Biroq, aytib o'tilgan nuqtai nazardan, ma'lum bir sport turida ma'lum bir jismoniy sifat juda zarur. Aksincha, har bir sifat muayyan sport turida ozmi-ko'pmi muhim "ulush"ga ega.

Yosh futbolchilarning texnik tayyorgarligida chidamlilik va tezkorlik sifatlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, mashg'ulotlar jarayonida bu sifatlarni harakatli o'yinlar yordamida shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Abdullayev M.J., Radjapov U.R., Muxametov A.M "Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi" 2-qism Toshkent., darslik "Turon-iqbol" 2020 yil - 278
2. Mahkamdjanov K.M. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi Toshkent., darslik "Iqtisod -moliya" 2008 yil - 300 b.
3. O.A. QURBONOV „FUTBOL“Olimpiya zahiralari sport kollejlari uchun darslik TOSHKENT – 2012
4. Salomov R.S. Sport mashg'ulotning nazariy asoslari – Toshkent., O'quv qo'llanma O'zDJTI, 2005 yil - 238 b.
5. Салимов Ў.Ш. Жисмоний маданият назарияси ва тарихи. Ўқув қўлланма. Термиз. "Сурхон-нашр". 2021 йил.

6. Шарипов, Х. А., & Пирназаров, Ш. М. (2020). Бошланғич синф ўқувчилари жисмоний тарбиясида ўзбек миллий ўйинлардан фойдаланиш усуллари ва педагогик имкониятлари. *Интернаука*, (17-3), 81-82.
7. Бегимкулов, О. Ж. (2019). Вопросы организации сетевого взаимодействия как всей системы непрерывного образования в целом. *Мир педагогики и психологии*, (10), 22-28.
8. Dusyarov, S. (2023). EFFECTIVENESS OF ACTION GAMES IN THE PROCESS OF COMPLEX TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 2(5), 142-146.
9. Elmurad, E. (2023). System of Development of Professional and Pedagogical Creativity of Future Physical Education Teachers on the Base of a Competent Approach. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)*, 1(10), 261-264.
10. Urolovich, B. C. (2023). Pedagogical Principles of Using Activity and National Games in the Physical Education of Student Girls. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(12), 575-579.
11. ougli Baxriyev, J. E. (2024). BOXING AS A HEALTH SYSTEM IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES AT A UNIVERSITY. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, 2(3), 101-106.
12. Menglimurod o'g'li, E. E. (2024). METHODOLOGICAL ASPECTS OF COMPETENT APPROACH TO DEVELOPING THE CREATIVITY OF STUDENTS IN THE FUTURE PROFESSIONAL PEDAGOGICAL HIERARCHY OF PHYSICAL CULTURE EDUCATION. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 24, 57-59.
13. Абдураимов, Ш. (2021). Активизация партнерского взаимодействия семьи и школы в воспитании детей младшего школьного возраста. *Общество и инновации*, 2(10/S), 328-334.
14. Эшкobilов, Э. (2024). KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 4(1).
15. Erkin o'g'li, B. J. GENERAL AND SPECIAL PHYSICAL FITNESS OF BOXER ATHLETES. *Academicia Globe: Inderscience Research*, 178.
16. Zarina, R. (2023). PATRIOTIC EDUCATION OF DISABLED STUDENTS THROUGH PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 304-307.
17. Tashmamat, A. (2023). Methods of Using Non-Traditional Means in the Training of Wrestlers. *Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education*, 2(4), 133-136.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/4(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).